

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/1999 vp

Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 85 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 25 päivänä toukokuuta 1999 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi alkoholilain 85 §:n muuttamisesta (HE 16/1999 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Kari Paaso, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallinnollinen ulkoasiainsihteerin Seppo Taurén, ulkoasiainministeriö
- ylikomisario Hannu Hannula, sisäasiainministeriö
- valtiosyyttäjä Petri Jääskeläinen, valtakunnansyyttäjänvirasto
- ylitarkastaja Esa Annala, Tullihallitus.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan alkoholilakia muutettavaksi niin, että alkoholipitoisen aineen luvattomasta myynnistä olisi lievissä tapauksissa mahdollisuus tuomita rangaistukseen lievennetyn asteikon mukaan. Tämä mahdollistaisi rangaistussääntömenettelyn soveltamisen näihin rikoksiin. Nykyisellään rangaistusmaksimi on niin korkea myös lievissä tapauksissa, että näin ei ole

voitu menetellä, minkä vuoksi nämä rikokset ovat joissakin tapauksissa saattaneet jäädä kokonaan rankaisematta. Samalla ehdotetaan, että poliisilla olisi myös näissä tapauksissa oikeus suorittaa henkilöntarkastus sekä epäillyn ajoneuvon kohdistuva kotietsintä.

Ehdotettu laki oli tarkoitettu tulemaan voimaan 15 päivänä kesäkuuta 1999.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että alkoholilain 85 §:n 1 momentissa rangaistavaksi säädetty alkoholipitoisen aineen välittäminen jaetaan kahteen törkeysluokkaan. Nykyiseen 1 momenttiin jää perustekomuodon tunnusmerkistö vankeusuhkaisine rangaistussäännöksineen, minkä lisäksi pykälään lisätään lievää tekemuo-

toa koskeva tunnusmerkistö ja sakkouhkainen rangaistussäännös.

Oikeusministeriön selvityksen mukaan vuoden 1968 alkoholilain (459/1968) vankeusuhkaiset rangaistussäännökset on tarkoitettu siirtää myöhemmässä vaiheessa rikoslakiin siten tarkistettuina, että tunnusmerkistöjen kirjoitustapa ja törkeys porrastus vastaavat rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatettuja periaatteita.

Valiokunta pitää ehdotettua lainmuutosta väliaikaisratkaisuna perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin muutosehdotuksin ja huomautuksin.

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot

Pakkokeinovaltuuksien hyväksyttävyyys. Ehdotettua muutosta perustellaan rikosprosessuaalisiin perustein. Uusi lievempi rangaistussäännös mahdollistaa tuomioistuinkäsittelyä nopeamman ja yksinkertaisemman rangaistussääntömenettelyn käytön. Jotta alkoholipitoisen aineen välittämisrikkomuksesta epäiltyyn henkilöön voidaan kohdistaa henkilöntarkastus ja epäillyn käyttämään ajoneuvoon kotietsintä, ehdotetaan uuteen 4 momenttiin erityistä valtuutussäännöstä. Säännös on tarpeellinen, koska pakkokeinolain (450/1987) mukaan henkilöntarkastuksen ja kotietsinnän suorittamisen yleisenä edellytyksenä on ehdotettua sakkorangaistusta ankarampi rangaistusuhka.

Lakivaliokunta on rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä arvioinut rangaistusasteikkoja ja rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöedellytyksiä (LaVM 3/1998 vp — HE 6 ja 117/1997 vp). Valiokunta on katsonut, että rangaistusasteikot määritellään rikosten paheksuttavuuden ja haitallisuuden perusteella, eikä pakkokeinojen käyttömahdollisuuksien perusteella. Koska käsiteltävänä olevassa tapauksessa vähimmäisrangaistuksen lieventäminen on perusteltua, on pakkokeinojen käyttömahdollisuudet harkittava erikseen.

Henkilöntarkastus on merkityksellinen perustuslaissa turvatuun henkilökohtaiseen koskemattomuuden ja kotietsintä kotirauhan kannalta. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 6/1998 — HE 242/1997 vp) arvioinut rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöedellytyksiä. Perustuslakivaliokunta on todennut, ettei pakkokeinovaltuuksia voida kytkeä kuinka vähäisiin rikoksiin tahansa ja että tällaisten valtuuksien sallittavuus riippuu perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot voivat olla perusoikeuksien kannalta hyväksyttäviä myös sakkouhkaisten rikosten yh-

teydessä, mikäli perusoikeuksien rajoitusedellytykset täyttyvät.

Hallituksen esityksessä ehdotettua pakkokeinovaltuutta arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti se, ettei kyseessä ole uuskriminalisointi, vaan voimassa olevan rikossäännöksen porrastaminen kahteen törkeysluokkaan. Nykyiseen verrattuna rangaistavan käyttäytymisen ala ei siis laajene eikä siten myöskään esitutkintaviranomaisten pakkokeinovaltuudet. Ehdotettu toimivaltuus ei ole ainutlaatuinen, vaan henkilöntarkastus on sallittu eräiden muidenkin sakkouhkaisten, kuten näpistyksen, lievän pahoinpitelyn ja paljastinlaiterikkomuksen esitutkinassa. Viimeksi mainitun osalta myös ajoneuvoon kohdistuva kotietsintä on sallittu. Olenasta kotirauhan ja kotietsinnän osalta on, että etsintä voidaan ehdotuksen mukaan kohdistaa ainoastaan rikoksesta epäillyn käyttämään ajoneuvoon, eikä esimerkiksi asuntoon. Perustuslakivaliokunnan mukaan ajoneuvoa ei voida pitää kotirauhan piirin kuuluvana tilana, paitsi milloin kysymyksessä on asuntovaunu tai matkauto. Ehdotetun säännöksen mukainen kotietsintä ei siten kohdistu kotirauhan keskeisimmälle alueelle.

Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen sallimista puoltaa rangaistussäännöksen tarkoituksena oleva alkoholin luvattoman myynnin estäminen. Ilman pakkokeinoja tämäntyyppisen rikoksen esitutkinta olisi käytännössä hyvin vaikeaa. Valiokunta katsoo, että ehdotetut pakkokeinot ovat tarpeellisia eivätkä ne ole ristiriidassa muiden säännösten kanssa. Rikosprosessuaalisia pakkokeinoja toteutettaessa rikoksesta epäillyn perusoikeuksia suojaa myös pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säännelty suhteellisuusperiaate. Sen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tarkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että perustuslaissa ja rikoslaissa käytetty kotirauhan käsite tulkintoineen poikkeaa merkittävästi siitä

alueesta, johon pakkokeinolain kotietsintäkäsitemäärittää. Käsitteiden erilaisuus aiheuttaa hankaluuksia käytännön poliisityölle.

Pöytäkirjan pitäminen. Lakiehdotuksen mukaan henkilöntarkastuksesta tai kotietsinnästä ei tarvitse pitää pöytäkirjaa, ellei siihen ole erityistä syytä. Tätä perustellaan käytännön toimenpiteiden yksinkertaistamisella. Valiokunta katsoo, että pöytäkirjan pitäminen on tarpeellista sekä rikoksesta epäillyn että toimenpiteen suorittajan oikeusturvan kannalta. Pöytäkirjan pitämistä on mahdollista yksinkertaistaa tarkoituksenmukaisella kaavakkeella ja selkeillä toimintaohjeilla, jolloin toimenpide ei vaikeuta tai hidasta tarpeettomasti esitutkintaa.

Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että uudesta 4 momentista poistetaan säännös pöytäkirjan pitämisestä, jolloin toimenpiteestä on pidettävä pöytäkirjaa pakkokeinolain 5 luvun 7 §:n ja

12 §:n 1 momentin mukaisesti. Lisäksi valiokunta esittää, että uudistettaessa rangaistusvaatimusilmoituskaavaketta siihen lisätään tila pöytäkirjamerkintöjä varten.

Voimaantulosäännös

Koska lain ehdotettu voimaantuloajankohta on jo sivuutettu, on voimaantulosäännöstä muutettava. Valiokunta ehdottaa, että voimaantuloajankohta jätetään yleisesti noudatetun käytännön mukaisesti avoimeksi, jolloin tasavallan presidentti vahvistaessaan lain määrää, milloin laki tulee voimaan.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Laki

alkoholilain 85 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä heinäkuuta 1968 annetun alkoholilain (459/1968) 85 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1144/1994, sekä
lisätään 85 §:ään, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 6 päivänä maaliskuuta 1987 ja 8 päivänä joulukuuta 1994 annetuilla laeilla (252/1987 ja 1144/1994) uusi 3 ja 4 momentti, jolloin nykyinen 3—5 momentti siirtyvät 5—7 momentiksi, seuraavasti:

85 §

(3 mom. kuten HE)
 Jos todennäköisin syin epäillään, että joku on syyllistynyt 3 momentissa tarkoitettuun rikkomukseen, voidaan alkoholijuoman tai väkiviihän taikka 2 momentissa tarkoitettua asiakirjan löytämiseksi toimittaa pakkokeinolain (450/1987) 5 luvussa tarkoitettu epäiltyyn kohdistuva henkilöntarkastus sekä hänen käyttämis-

sään ajoneuvossa kotietsintä. Henkilön tarkastuksessa ja kotietsinnässä noudatetaan, mitä niiden toimittamisesta säädetään pakkokeinolaisissa. *(Poist.)*

(5 mom. kuten HE)

Tämä laki tulee voimaan *(poist.)* päivänä *(poist.)* kuuta 1999.

LaVM 1/1999 vp — HE 16/1999 vp

Helsingissä 17 päivänä kesäkuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Henrik Lax /r	Kari Myllyniemi /kesk
vpj.	Matti Vähänäkki /sd	Kirsi Ojansuu /vihr
jäs.	Sulo Aittoniemi /alk	Veijo Puhjo /vas
	Leena-Kaisa Harkimo /kok	Susanna Rahkonen /sd
	Jyri Häkämies /kok	Mauri Salo /kesk
	Erkki Kanerva /sd	Marja Tiura /kok
	Toimi Kankaanniemi /skl	Raimo Vistbacka /ps
	Annika Lapintie /vas	vjäs. Seppo Lahtela /kesk.